

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**ВОЈНИЧКА ЕТИКА И СЕКСУАЛНА ЕКСПЛОАТАЦИЈА:
СЛУЧАЈ СЕКСУАЛНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ И
ЗЛОУПОТРЕБЕ ОД СТРАНЕ ПРИПАДНИКА МИРОВНИХ
МИСИЈА У ЦЕНТРАЛНОАФРИЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ**

Дипломски рад

Ментор: проф. др Зоран Јефтић

Студент: Тијана Крстић 148/17

Београд, 2021

САДРЖАЈ

1. Увод	3
2. Сексуална експлоатација и злоупотреба: све чешћи проблем у мировним мисијама	5
2.1. Зеид извештај – корак у решавању проблема.....	11
2.1.1. Превенција.....	13
2.1.2. Извршење.....	13
2.1.3. Корективне мере	14
2.1.4. УН закон за невојно особље	15
3. Како тумачити недолично понашање војника? Семјуел Хантингтон и питање војничке етике	16
3.1. Хантингтоново одређење војничке етике	18
3.2. Војничка етика у мировним мисијама.....	20
4. Мировне мисије у Африци и војни професионализам.....	22
4.1. Повезаност Африке и Француске	24
4.2. Војни професионализам Француских оружаних снага	26
4.3. Централноафричка Република: случај сексуалне експлоатације и злоупотребе од стране припадника Француске војске у ЦАР	28
3.4 Француска – (не)пријатељ?	32
5. Закључак.....	34
Литература.....	36

1. Увод

Прва помисао када кажемо реч војска јесте организована група људи који поштују хијерархију чинова и све послове обављају у складу са војничком етиком, онако како се сматра исправним. Земље погођене ратом свој спас виде у војсци која би спречила даља разарања и страдање цивила. Ношење униформе са собом носи и одређену личну одговорност. Они који носе униформу имају одговорност према служби за коју раде на успостављању и одржавању мира на достојанствен и цивилизован начин. Али да ли је то увек тако?

Сексуална експлоатација и злоупотреба (*Sexual exploitation and sexual abuse*) (SEA у наставку текста) је чест проблем са којим се суочавају Уједињене Нације (у наставку текста УН) који омета операције, а један од примера за то је и мисија у Централноафричкој Републици (ЦАР у наставку текста). Извештаји о таквим случајевима су били у порасту у 2015. години, што је навело УН да реагује и да врати неке трупе из мисије. Оптужбе и судски процеси који произилазе скрећу фокус са првобитних намера мировних мандата. Ово утиче и на унутрашњу безбедност у земљи јер води до повећања проституције, трговине људима и других дуготрајних случајева сексуалног злостављања, укључујући силовање жена и девојчица. Истраживачки фокус овог рада лежи на проблему SEA од стране припадника мировних мисија у случају мисије у ЦАР и шта по том питању раде УН и остале организације како би то спречиле.

У раду ћемо се осврнути на значај војничке етике и њеног поштовања од стране војника који се налазе изван својих матичних држава, далеко од својих државних команданата и генерала и на изазове са којима се сусрећу. Тачније, прегледом постојеће литературе и званичних извештаја на примеру мисије у ЦАР-у и покушати да одговоримо на питање да ли се припадници мировних мисија подједнако придржавају начела војног професионализма и војничке етике у мировним мисијама као и у матичним државама. С обзиром на постављено истраживачко питање за теоријски оквир истраживања биће узета разматрања америчког политиколога Семјуела Хантингтона (Samuel Huntington) зарад испитивања проблематике понашања припадника мировних мисија у ЦАР.

Методолошки оквир истраживања чине метод студије случаја и преглед постојеће литературе у циљу доласка до одговора на претходно постављено истраживачко питање о

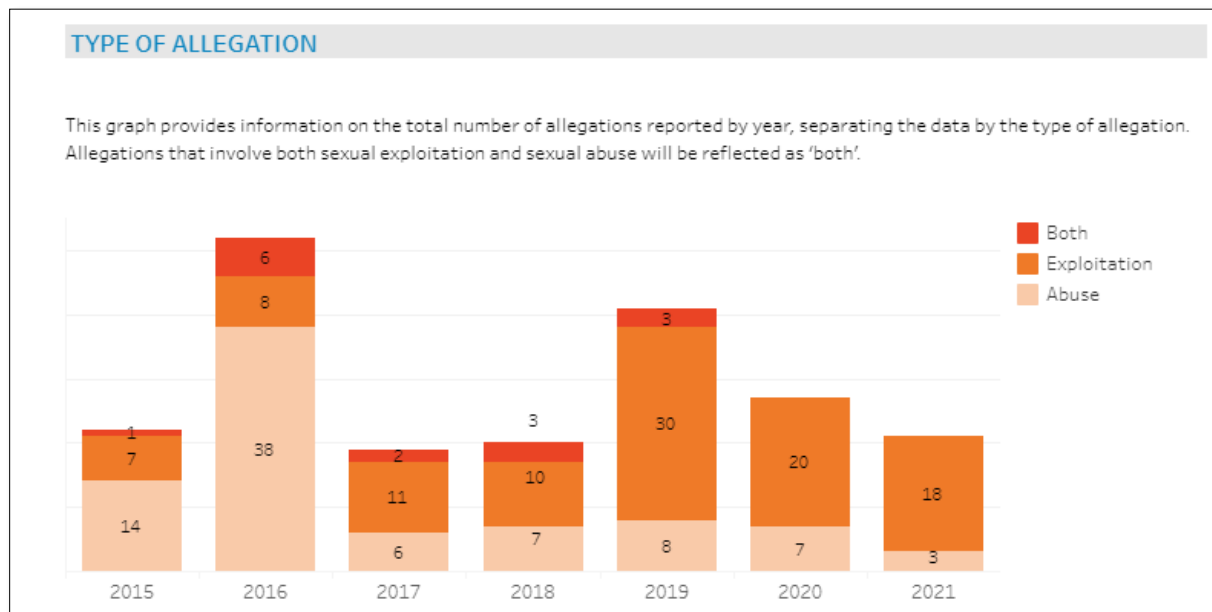
повезаности војничке етике са локацијом војника у тренутку. За потребе овог прегледног рада коришћени су оригинални и прегледни научни радови и извештаји званичних институција. Претраживане су релевантне базе података као што су KOBSON, Google Scholar и SCIndex до 2021. године. Претрага је вршена преко кључних речи „мировна мисија у Централноафричкој Републици”, „значај мисије у Централноафричкој Републици”, „интервенција у Централноафричкој Републици” и „криза у Централноафричкој Републици” на енглеском и српском језику. Такође, у циљу прикупљања и анализе докумената коришћени су подаци са веб странице Уједињених Нација, као и разни релевантни часописи и извештаји званичних институција на српском и енглеском језику. С обзиром на лингвистичка ограничења аутора, разматрани су радови објављени искључиво на енглеском и српском језику, па су тако критеријуми за искључивање биле студије које нису биле у складу са насловом и циљем рада, као и студије публиковане на другом језику.

На основу наведеног, структура рада биће подељена на 3 сегмента. У првом сегменту дефинисаћемо проблем који истражујемо тј. сексуалну експлоатацију и злоупотребу и начин на који су УН приступиле проблему кроз Зеид извештај и троструку стратегију за решавање прекршаја. У другом сегменту поставићемо теоријски оквир и одредити војничку етику. Коначно, у трећем делу позабавићемо се проблемом мировних мисија у Африци на конкретном примеру мисије у Централноафричкој Републици уз анализу односа Француске и Африке и војног професионализма француске војске.

2. Сексуална експлоатација и злоупотреба: све чешћи проблем у мировним мисијама

Сексуално насиље и злоупотреба (*sexual exploitation and sexual abuse*) (у даљем тексту SEA) представљају један од страшних видова кршења људских права. У почетку се сматрало да су најчешће жртве младе девојке, међутим, “извештаји невладиних организација и истраге УН-а сугеришу да групу која је најизложенија ризику од SEA чине деца између 13 и 18 година која су одвојена од родитеља или расељена из својих матичних заједница, као и они који зависе од хуманитарне помоћи, док су починиоци најчешће војска УН-а и полиција, као и цивилно особље ангажовано у мировним мисијама користећи као средство експлоатације хуманитарну помоћ и услуге намењене добробити локалног становништва” (Chun, 2009:1-2). Без обзира на степен отворене физичке силе, постоје тешке физичке и психичке последице по жртве. Директне повреде укључују хроничну бол, инфекцију и неплодност. Силовање такође може довести до нежељене трудноће, или уколико је до ње већ дошло до побачаја, који носи свој сопствени ризик. Психолошке импликације су подједнако озбиљне. Често преживели доживе тешку трауму и депресију, што понекад доводи до самоубиства. Неке жртве су заражене полно преносивим болестима, укључујући ХИВ (Allais, 2011:3). УН дефинише сексуалну експлоатацију и сексуалну злоупотребу као два одвојена престапа. Сексуална експлоатација се дефинише као „свака стварна или покушана злоупотреба моћи, поверења или положаја жртве у сексуалне сврхе, укључујући, али без ограничења, новчану зараду, друштвени или политички профит од сексуалне експлоатације другог.” Сексуална злоупотреба је „стварни или угрожени физички упад сексуалне природе, било силом или под неједнаким или принудним условима“ (Secretary-General`s Bulletin, 2003: 1). У табели 1 може се видети однос почињених дела сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе, као и учињена оба дела током мировне мисије у ЦАР-у о којој ће у наставку рада бити детаљније.

Табела број 1: Пријављени случајеви почињени током мисије MINUSCA одвојени у зависности од врсте злочина (Sexual Exploitation and Abuse, 2021).

УН забрањује сексуалне односе у ситуацијама у којима се жртва користи, без обзира на њену старост и све сексуалне односе у којима је жртва млађа од 18 година. Трансакцијски секс, укључујући проституцију, је забрањен. Политика нулте толеранције не забрањује све сексуалне односе са локалним становништвом, али сматра да већина јесте неједнака и стога спроводи разне мере како би их обесхрабрила (Stern, 2015:7).

SEA не само да повећава патње већ угроженог становништва, већ подрива способност мировне мисије да оствари свој мандат. Постконфликтна окружења у којима делују мировне мисије углавном су већ суочена са урушеном економијом, slabим или непостојећим правосудним системом и неефикасном применом закона. Миротворац који је умешан у SEA наноси штету угледу и кредибилитету УН-а у очима владе земље домаћина и локалног становништва. Мировна мисија не може веродостојно саветовати владу о поштовању међународних људских права, док њени припадници мировних снага крше међународно право о људским правима. У ратом разореним окружењима, постоје значајне разлике у моћи између мировних снага и локалног становништва. Неки мировњаци користе неједнаку динамику моћи за силовање и друге облике насиља.

Инстанце где се секс нуди у замену за храну, лекове или новац воде даљем очају, болести и зависности. Спровођење ефикасних политика SEA изазов је у овом кршком окружењу.

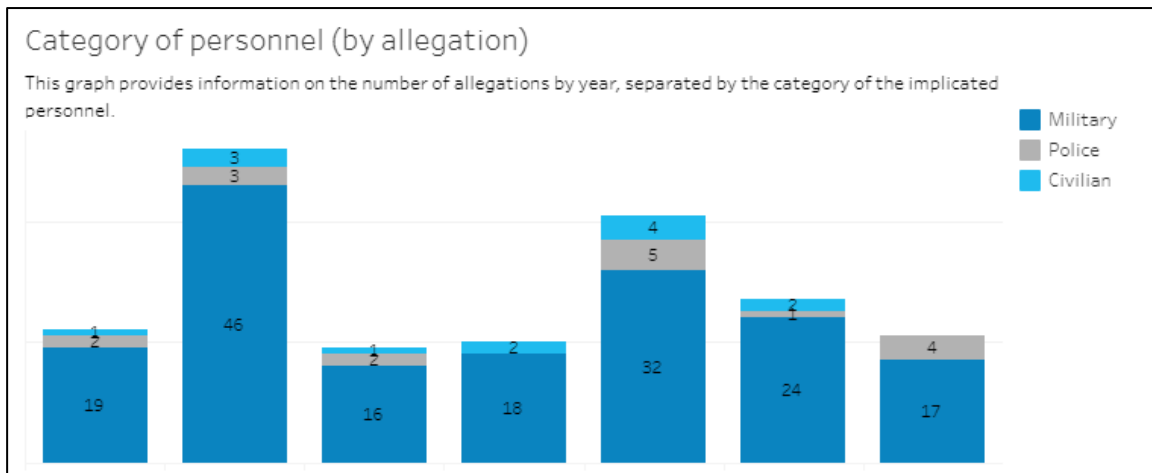
Међутим, проблем сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе од стране мировњака није нов. Наводи о узнемиравању и злостављању од стране мировних снага појавили су се на Балкану, Камбоци и Источном Тимору 90-тих година 20. века и у Западној Африци 2002. године (Stern, 2015:8). Наводи да су мировњаци УН-а били умешани у случајеве сексуалног злостављања над локалним женама дочекала је злогласна изјава 2002. године „Момци ће бити момци (“boys will be boys”)“ Јасушија Акашија (Yasushi Akashi), тадашњег шефа Транснационалне управе УН-а у Камбоци (*United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC)*). Ова врста размишљања изједначена је са подједнако злогласним гледиштем министра нацистичке пропаганде, Јозефа Гебелса (Joseph Goebbels), да „мушкарце треба обучавати као ратнике и жене као рекреацију за ратнике. Све друго је глупост.“ (Према: Allais, 2011:3) Ово гледиште већ дуже време представља пример преовлађујуће званичне перцепције у вези са случајевима сексуалног злостављања од стране међународних трупа (Allais, 2011:3). Генерални секретар УН-а Кофи Анан (Kofi Annan) октобра 2003. издао је „Билтен Генералног секретара“ (*Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse (ST/SGB/2003/13)*), у коме су изнете посебне мере заштите од сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе и политика нулте толеранције којом се забрањују сви облици трансакционог секса и сексуалних активности са особама млађим од 18 година, као и снажно обесхрабрују сексуални односи између особља УН-а и локалног становништва (*Secretary-General's Bulletin, 2003*). Међутим, случајеви експлоатације и злоупотребе су се наставили. Његове одредбе нису усвојене као јединствени стандард понашања за целокупно мировно особље нити правно обавезујуће за све категорије невојног особља мировних снага, укључујући волонтере УН-а, консултанте УН-а и извођаче радова при УН-у (Durch et al., 2009:7).

Чак и уз имплементацију јачих политика и процедура SEA, одговорност и кажњавање починиоца још увек представља изазов. Припадници мировних мисија раде у сложеном радном окружењу, расути по целом свету, говоре различите језике и имају различите односе са УН-ом у зависности од њихове класификације. На пример, док земље које доприносе трупама (*Troop Contributing Countries*) (у даљем тексту ТСС) задржавају

дисциплинске мере одговорности за своје војне снаге, особље УН-а, укључујући цивилно особље и полицију, дисциплиновано је од стране УН-а административним санкцијама, као што су новчане казне, отпуштање или репатријација.

Пријављивање злостављања је од суштинског значаја за заштиту деце. Ако се случајеви злоупотребе не пријаве међународној заједници, не може се зауставити понављање злоупотребе положаја, казнити починиоци нити помоћи жртви. Недовољно пријављивање такође продужава недостатак одговорности за злоупотребу, јер потцењује обим проблема. С обзиром на природу злоупотреба, постоји неколико оперативних изазова у развоју ефикасних политика SEA и окружења у којима се појављују. Прво, жртве можда нерадо пријављују SEA. Многе жртве суочавају се са стигматизацијом од својих породица и заједница уколико пријаве случајеве сексуалног злостављања. Жртве се такође могу плашити одмазде починиоца, који у неким случајевима носи оружје (види Табелу 2).

Табела број 2: Пријављени случајеви почињених током мисије MINUSCA одвојени у зависности од починиоца (Sexual Exploitation and Abuse, 2021).

У земљама у којима делују мировне мисије, може постојати опште неповерење у власт уколико је спровођење закона корумпирано и неефикасно. Многе жртве сматрају да је пријављивање узалудно јер верују да ће мировна мисија и одговорне институције поверовати починитељевој речи над жртвама. У случајевима који се односе на проституцију постоји економска дестимулација за пријављивање лошег понашања. Поред

свега наведеног, јавља се и страх да ће изгубити сваку могућност за преживљавањем с обзиром да као што је већ наведено, многи случајеви се дешавају у замену за новац или храну. Коначно, многе жртве не знају како да пријаве оптужбе за сексуално злостављање.

Један од најчешћих изговора и оправдања који се наводи за SEA је културна разлика коју са собом носе трупе. Мировњаци УН-а долазе из скоро 120 држава и доносе са собом своје индивидуалне културне ставове и искуства за сваку мисију. Законитост проституције, старост пристанка и доба брака варирају од земље до земље. На пример, у многим ТСС-има старосна доб пристанка је испод 18 година, а куповина секса од проститутки млађих од 18 година је легална. Како би се SEA потпуно искоренио, једна од важних мера су обуке и теренске активности. Мировне снаге морају бити јасно обавештене о томе шта представља лоше понашање, посебно тамо где се стандарди УН-а разликују од стандарда у њиховој земљи.

Коначно, мировне трупе су у искључивој надлежности своје матичне земље, а не УН-а. Према УН-овом моделу Споразума о статусу снага (*Status of Forces Agreement - SOFA*), припадници војске су генерално имуни на кривично гоњење у земљи домаћину мировне мисије. ТСС је одговоран за истрагу наводног недоличног понашања и има искључиво право на кривично гоњење припадника своје војске. Иако се овај имунитет може одузети, то је мало вероватно услед нефункционалног правосудног система државе домаћина чиме се доводи цео процес у питање. До сада се показало да је тешко за УН да захтева од ТСС-а да истраже и процесуирају наводне починиоце. УН су уместо тога користиле друге индиректне методе, као што је „окривљавање и срамота“ ТСС-а за предузимање радњи. Многи ТСС-и су невољни да признају недолично понашање својих мировњака, посебно тамо где се такво недолично понашање може приписати неадекватној обуци (Stern, 2015:10).

Недостатак правосудног система током мировних операција доводи до сексуалне експлоатације и злоупотребе. УН није правно лице и нема законско овлашћење да кривично гони мировњаке који су умешани у сексуалне односе експлоатације и злоупотребе. Овлашћења за гоњење војника који су починили злочине су одговорност матичне земље војника. Проблем неуспеха је и то што мировне снаге имају имунитет. Даље, различити мировњаци потпадају под различите правне системе. На пример, цивили

могу бити гоњени према домаћем кривичном праву, док војска има своју војни суд. Немогућност УН-а да кривично гони ствара и осећај имунитета некажњивости.

Један од главних проблема непоштовања кодекса понашања УН-а је недостатак одговорности коју УН могу применити на своје мировне снаге. Наиме, не постоји доследност између закона различитих земаља те је тако онемогућено универзално разумевање о утврђивању сексуалног престапа. У правним системима постоје празнине између цивилног и војног особља као и разлике у надлежности и спремности земаља да задрже своје трупе одговорним. Стога неки мировњаци који су учествовали у сексуалним радњама експлоатације и злоупотребе сматрају да су имуни на кривично гоњење почињених злочина. Ово је резултат недостатка надзора и „привилегије привремености“ која омогућава мировњацима да осете да им је време у мисији ограничено и да иако су укључени у SEA мало је вероватно да ће добити брзе санкције. Недостатак одговорности такође може довести до злоупотребе овлашћења. Мировне снаге УН-а су ретко одговарале за своје поступке због техничких потешкоћа у прибављању доказа или кривичних навода против мировњака. Поред тога, оптужбе за сексуалну експлоатацију и злостављање нарушиле би углед и интегритет како мировних мисија, тако и Уједињених Нација које би требале бити одговорне за њих, те стога УН некада нерадо признаје и даље истражује поменуте наводе како не би за њих одговарала .

Једна од потешкоћа са којима се суочава спровођење политике нулте толеранције према сексуалној експлоатацији и злоупотреби су законске одредбе за различито особље у мировним мисијама Уједињених Нација. На пример, цивилно особље УН-а које је прекршило политику нулте толеранције може бити отпуштено и послато кући. Цивилно особље Уједињених Нација обавезује Повеља Уједињених Нација. Цивилно особље су цивили који раде са међувладиним организацијама, невладиним организацијама, приватним добровољним организацијама или приватним компанијама. Цивилно особље УН-а не потпада под исту надлежност као војно особље. То значи да цивилно особље, за разлику од војног особља, нема имунитет за злочине које могу починити док су на мисији. Важно је напоменути да имунитет не оправдава некажњивост.

Војно особље, са друге стране, ако се утврди да је криво због занемаривања политике нулте толеранције и даље би требало да буде процесуирано према њиховим националним

законима. Од националних власти се очекује да предузму одговарајуће мере. Ако је војно особље осуђено због оптужби за сексуалну експлоатацију и злоупотребу, највероватније ће цео контингент бити враћен у своју земљу. Репатријација не значи нужно да ће мировњак бити отпуштен или кажњен. Казна зависи од националног правног система. УН са правног становишта може само репатрирати мировњака, отпустити их из будућих мисија и ставити их на црну листу за било које будуће УН мисије. Након репатријације УН могу захтевати праћење радњи које је војска предузела према особљу које је починило злочине сексуалне експлоатације и злостављања. Међутим, то не значи да УН увек прати истраге. Уместо тога, изгледа да постоји прекид везе између административних стандарда УН-а и правних режима земаља које доприносе трупима (Van der Mark, 2012:37).

2.1. Зеид извештај – корак у решавању проблема

Након бројних оптужби и извештаја невладиних организација, као и притисака у међународној заједници до којих су довели, Генерални секретар Кофи Анан позвао је принца Зеида Ра'ад Зеид Ал-Хусеина (Zeid Raad Al Hussein), бившег цивилног мировњака и тада сталног представника Јордана при Уједињеним Нацијама, да припреми извештај о понашању у контексту мировних мисија Уједињених Нација.

Зеид извештај, формално познат као „Свеобухватна стратегија за уклањање будуће сексуалне експлоатације и злоупотреба у мировним операцијама Уједињених нација (A/59/710) (*Report of the Secretary-General's Special Advisor, Prince Zeid Ra'ad Zeid al-Hussein, on a comprehensive strategy to eliminate future sexual exploitation and abuse in United Nations peacekeeping operations [A/59/710]*), била је прва свеобухватна анализа која се бавила искључиво проблемом SEA коју су извршили припадници мировних снага УН објављен 2005. године. Зеид Извештај је препоручио УН-у да побољша организациону, управљачку и дисциплинску одговорност свог особља у односу на SEA као и оснивање и спровођење свеобухватне стратегије чији је циљ искорењивање SEA од стране мировног особља УН. Извештај даље позива на оснивање добровољног поверилачког фонда за пружање помоћи жртвама SEA које су починиле мировне снаге УН. Ово је био значајан корак у напорима које УН предузима у борби против SEA. Извештај је такође препоручио

активну промоцију стандарда понашања УН и залагао се за реформу истражног процеса уз индивидуалну дисциплинску одговорност. На крају, извештај указује на значај финансијске и кривичне одговорности.

Касније 2005. године, на основу препоруке Зеид извештаја, генерални секретар Кофи Анан представио је препоруке организације политике нулте толеранције према извршењу било ког облика сексуалног злостављања од стране мировних снага УН-а.

Важност Зеид извештаја је у томе што извештај истражује тешкоће са којима се УН суочава приликом спровођења политике нулте толеранције, као и обезбеђивање различитих механизма у борби против проблема. Зеид извештај идентификује четири главне области које треба унапредити како би се овакве активности смањиле и коначно искорениле:

1. садашња правила о стандардима понашања,
2. истражни процес,
3. организационе, руководеће и командне одговорности и
4. индивидуалну дисциплинску, финансијску и кривичну одговорност.

Зеид Извештај је привукао већу пажњу на политику нулте толеранције. Имплементација препорука објављена је од стране посебног одбора за мировне операције (Implementation of the recommendations of the special committee on peacekeeping operations (A/60/640)) неколико месеци након Зеид Извештаја 29. децембра 2005. године што је довело до објављивања Свеобухватног извештаја припремљеног за резолуцију Генералне скупштине 59/296 о сексуалној експлоатацији и сексуалном злостављању, укључујући развој политике, њену примену и потпуно образложење о предложеним капацитетима за понашање особља (*Comprehensive report prepared to General Assembly resolution 59/296 on sexual exploitation and sexual abuse, including policy development, implementation and full justification on proposed capacity on personnel conduct*) објављено је 24. маја 2006. године. У два извештаја усвојене су препоруке Зеид извештаја за борбу против сексуалне експлоатације и злостављања (Van der Mark, 2012:22).

Препоруке Заид извештаја спроводе се кроз троструку стратегију за решавање прекршаја коју чине мере превенције, спровођења и санације.

2.1.1. Превенција

Први корак - превенција, укључује интерну и екстерну стратегију размене информација. Неадекватна обука о којој је већ било речи раније у раду наводи се као један од главних фактора SEA од стране мировњака на терену, те се из тога закључује да би побољшана обука (како по питању квалитета, тако и временског трајања пре слања трупа у мисију) била најефикаснија мера превенције. Од 2005. године обавезно је спровођење обуке о SEA за целокупно особље по доласку у мировну мисију. Сви чланови међународног цивилног особља добијају обуку за прераспоређивање од стране Одељења УН за мировне операције (*UN Department of Peacekeeping Operations*), док су ТСС и Земље које доприносе полицијским особљем (*Police Contributing Countries*) (PCC у даљем тексту) одговорне за обезбеђивање обавезне обуке за превремено распоређивање војног и полицијског особља.

УН су 2006. године направиле видео снимак обуке „Служити с поносом: нулта толеранција за сексуалну експлоатацију и злоупотребу“. Видео је ажуриран 2013. године тако да укључује нове приче преживелих SEA из различитих мировних мисија. УН су такође тренутно укључене у двогодишњи развојни пројекат обуке о онлајн учењу о стандардима понашања, укључујући и оне везане за SEA. Не очекује се да онлајн обука замени обуку лицем у лице, али обавезна онлајн обука ће боље омогућити УН-у пружање флексибилне едукације и праћење такве обуке. Екстерна превенција односи се на напоре у погледу едукације локалног становништва и шире јавности. Едукација локалних заједница о томе које се радње сматрају SEA и где пријавити догађаје кључно је за напоре у превенцији (Stern,2015:12-13).

2.1.2. Извршење

Друга област, извршење тј. спровођење, укључује механизме мисије за пријем жалби и праћење накнадних радњи као и истрагу цивилног особља од стране Канцеларије

Уједињених Нација за услуге унутрашњег надзора¹ (у даљем тексту OIOS). Истраге води OIOS, која је независна од мировне мисије. Независност OIOS-а испуњава главну препоруку Зеид извештаја јер извештавање о истрази OIOS-а у почетку заобилази вођство мисије и иде директно у Секретаријат УН у Њујорку. Уколико би истражни механизам уместо тога био зависан од вођства мисије, постојао би ризик од пристрасности. Руководство мисије могло би покушати да прикрива оптужбе и тиме избегне контроверзе и осуде. OIOS је одговоран за истрагу свих навода о SEA почињених од стране цивилног особља. Када се оптужбе поткрепе, УН могу вратити појединца кући и забранити му служење у будућим операцијама. SEA истраге су изузетно тешке у контексту очувања мира, где има много жртава и сведока који нерадо дају сведочење, а УН нема кривичну надлежност да принуди сведочење под заклетвом.

Питања спровођења отежана су и због могућности које УН има тј. нема. УН нема ништа више од административне надлежности над војним контингентима. Одговорност за истрагу и предузимање радњи против починиоца пада на ТСС. Зеид извештај сматра да би ово потенцијално могло представљати проблем јер ТСС нерадо јавно признају противправна дела. Иако је неизбежно и још увек се показује у пракси, УН су радиле на томе како би то спречиле или бар ублажиле увођењем посебних органа који су задужени за праћење извештавања као и вршење притиска на ТСС да предузму неопходне радње уколико дође до неких противправних радњи. Праћење истражног процеса и процесуирања је од изузетне важности како не би дошло до тога да мировњаци који учествују у SEA буду враћени у мисију или послати у неку другу (Stern:2015:13-14).

2.1.3. Корективне мере

Трећи корак, корективна акција, подстиче мисије на терену да користе постојеће локалне услуге за подршку жртве сексуалне експлоатације и злостављања. „Свеобухватна стратегија УН-а о помоћи и подршци жртвама сексуалне експлоатације и злоупотребе од стране особља УН-а и повезаног особља” позива на успостављање механизма помоћи

¹ *United Nations Office of Internal Oversight Services* – OIOS је независна је канцеларија у Секретаријату Уједињених нација чији је мандат помагање Генералном секретару у извршавању његових одговорности за унутрашњи надзор у погледу ресурса и особља Организације

жртвама SEA у свакој земљи у којој су распоређене мисије. Према речима званичника УН-а, циљ ове политике је да осигура да „основне услуге буду доступне чим то жртва потражи.“ Стратегија предвиђа пружање медицинске, правне и психолошке заштите жртвама, као и што лакше остваривање захтева за очинство и издржавање детета. Будући да Стратегији недостаје независни механизам финансирања, успех или неуспех поправних мера у великој мери почива на принципу „мрежа у земљи“ у земљи домаћина. „Мреже у земљи“ су састављене од већ постојећих услужних организација, укључујући организације засноване на заједници и невладине организације (НВО), и координиране су посредством контакт особе УН-а у мисији. Успостављање одговарајућих партнерстава за пружање помоћи жртвама је тешко и одузима много времена, а томе додатно доприноси чињеница да поменуте организације учествују нерадо сматрајући да је то обавеза и одговорност УН-а (Stern, 2015:15).

2.1.4. УН закон за невојно особље

Унутрашњи правосудни систем УН-а створен је за решавање спорова око невојног особља, укључујући и оне који се тичу дисциплинских мера везаних за SEA. Пошто особље УН има имунитет и не подлаже локалној јурисдикцији те се тако не могу покренути судски процеси у националним судовима, административне санкције су једини дисциплински поступак који преостаје УН-у. Административни суд УН-а и пратећи рецензирани саветодавни одбори замењени су новим формалним системом правосуђа, састављеним од спора Трибунала за спорове Уједињених Нација (*United Nations Dispute Tribunal*) (у даљем тексту UNDT) и Апелациони суд Уједињених Нација (*United Nations Appeals Tribunal*) (у даљем тексту UNAT).

Једна студија је открила да нови систем боље штити права особља што доказује и случај из 2010. године када је трибунал у предмету пресудио да су оптужбе „искључиво засноване на анонимним изјавама упућеним истражитељу Канцеларије служби за унутрашњи надзор (OIOS)” те како индентитет жртве није могао бити потврђен, информације добијене анонимним изјавама нису могле да оправдају отпуштање особља (Према: Stern, 2015:16). Као што је већ у раду наведено, услед стигматизације и осталих

потешкоћа кроз које жртва пролази приликом пријављивања, случајеви SEA често укључују анонимне сведоке, те овакве одлуке могу отежати УН-у да дисциплинује оне који су оптужени за SEA.

Организација је предузела значајне кораке и сада има робусну стратегију превенције, а у последњих неколико година и напори на спровођењу су се знатно побољшали. Постигнут је значајан напредак у обуци мировњака и информисању заједнице. Данас цело особље пролази обуку о SEA и пре слања и када стигну у мисију. У будућности би обуке засноване на рачунару могле ефикасније да обезбеде свим мировњацима да буду свесни прописа SEA. Активности информисања заједнице образују јавност о превенцији SEA и где безбедно пријавити злоупотребе. Независност истражитеља УН-а је појачана, а процедуре су стандардизоване за све мисије. Потписани уговори о сарадњи обавезују ТСС да истраже SEA коју су починили њихови војни контингенти, и да боље комуницирају са УН о статусу истраге и кривичног гоњења. Нова база података о недоличном понашању боље омогућава Секретаријату и тимовима мисије да прате случајеве од почетка до затварања, а поступци провере се јачају. Дошло је до смањења инцидената везаних за SEA, што може указивати на то да реформе и иницијативе УН имају утицај. Приступ УН-а решавању SEA сада је толико напредан да су се друге међународне организације, попут Афричке уније (АУ) и Северноатлантског пакта (НАТО), консултовале са званичницима УН-а о томе како се најбоље носити са сексуалним злочинима. Ипак, све док се случајеви сексуалне експлоатације и злоупотребе и даље дешавају, има још посла да се уради. УН би требало да се позабаве препорукама наведених у овом извештају ради спречавања SEA, примене стандарда, пружања поправних мера након злоупотреба, и повећати одговорност (Stern, 2015:16-20).

3. Како тумачити недолично понашање војника? Семјуел Хантингтон и питање војничке етике

Након што смо указали на проблем који постоји и јасно га дефинисали, неопходно је одредити како до њега долази. Да бисмо говорили о недоличном понашању војника, морамо прво кренути од тога какво је понашање пожељно и шта се од војника очекује, како би видели да ли се то у пракси поштује или не. У томе ће нам помоћи класична

теорија Самјуела Хантингтона и дело „Војник и држава“ (*Solder and the State*). Кренимо прво од војничке етике и њених основних принципа.

Свака професија, поред правних норми, заснива се и на етичким принципима. Војници припадају професији која ствара очекивања да ће се понашати на одређени начин, као што у медицини постоје очекивања шта вам може пружити лекар, а шта не би требало да ради. Као неко ко контролише употребу силе, од војника се очекује да ту своју „моћ“ користи за заштиту слабих.

Генерал Макартур² је написао: „Војник, био он пријатељ или непријатељ, задужен је за заштиту слабих и ненаоружаних. То је суштина и разлог његовог постојања. Када крши ово свето поверење, он не само да скрнави цео свој култ, већ угрожава ткиво међународног друштва“ (Према: Arkin, 2010:9). Сваки војни непријатељ је пре свега човек, и тако се треба према њему и односити. Војне колеге, њихово цивилно становништво, па чак и терористи морају бити перципирани као људи и имају исто достојанство као и сопствени војници. Употреба силе против таквих људи не сме бити мотивисана мржњом, осветом или задовољством. То може бити оправдано само уколико је неопходно, у ситуацијама где је угрожена нека витална вредност коју војник брани на основу владавине закона. Ношење униформе са собом носи и личну одговорност. Они који носе униформу имају одговорност према служби за коју раде на одржавању мира на достојанствен и цивилизован начин. Они такође имају одговорност према јавности. Примарне одговорности униформисаног особља су да ће се придржавати закона, поштовати људска права и давати пример друштву. Униформа представља моћ и силу; особа која га носи је цењена и поштована и често улива страх осталима (The Centre for Military Ethics, 2019:12).

Већина законодавстава прописује захтев да се државни органи и службеници понашају у складу са моралним нормама тог друштва. Правила понашања која налаже морал једне државе могу бити прописана одређеним правним актом – етичким кодексом или кодексом понашања. Већина европских земаља је на сличан начин уредила принципе етичког понашања доношењем и усвајањем кодекса понашања. У већини држава су општа морална начела војне професије, основне вредности и норме понашања уређени Кодексом

²Даглас Макартур (Douglas MacArthur) (1880 - 1964), амерички генерал из Првог светског, Другог светског и Корејског рата, најодликованији официр у историји Оружаних снага САД.

части или неким сличним документом. Основне вредности које војник поштује су верност својој држави, посвећеност професији којом се бави, оданост, храброст, солидарност, достојанство и поштовање. Како би обављао своју функцију у складу са поменутим вредностима, војник своје обавезе испуњава служећи својој држави савесно и стручно уз човечно поступање. Кодекс на крају прописује, да уколико војник повреди Кодекс части неким својим недостојним поступком, повлачи моралну одговорност и подлеже дисциплинском поступку. Међутим, некад је тешко утврдити које је понашање у супротности са прописаним принципима, као и само доказивање тог поступка, те се доводи у питање да ли етички кодекси имају стварну или само симболичну улогу.

3.1. Хантингтоново одређење војничке етике

Дело Војник и држава Семјуела Хантинготна објављено је 1957. године и представља једно од кључних дела за разматрање како односа између оружаних снага и цивила, тако и за теоријско разумевање улоге војног професионализма и војничке етике у цивилно-војним односима. Као што је већ поменуто, граница између цивила и војника јавно је означена униформом и чиновима. Међутим, да не би дошло до злоупотребе, неопходно је ограничити војну моћ цивилном контролом.

Када говоримо о контроли, Хантингтон наводи да она може бити објективна и субјективна. Да би се постигла објективна контрола, коју аутор наводи као једину исправну, неопходан је војни професионализам чиме војска постаје неутрална у извршењу својих задатака (Хантингтон, 2004:13). Професионални војник треба поштовати војничке врлине – дисциплину, хијерархију, уздржаност и постојаност, а како он наглашава „савремени војни официр је професионалац.“ (Хантингтон, 2004:9). Насиље, сукобљавање и жеља за славом нису одлике које један војник треба да поседује. За професионалног војника тако нешто није примамљиво, чак напротив. Војничка етика је неодређена по питању времена и места, она представља стандард за процену професионализма војничког кора. С обзиром да је то у пракси ипак мало другачије, да не кажемо немогуће, не смемо запоставити значај субјективне контроле, посебно када говоримо о мировним операцијама

у државама погођеним сукобима. Уколико је држава неразвијена и пролази кроз буран период, на војсци остаје да има и цивилне и војне обавезе или како Хантингтон наводи, „да се у њима рефлектује држава“ (Хантингтон 2004:13).

Хантингтон у својој студији истиче да човек по природи има елементе доброте и разума, али поред тога и ирационалности и слабости. Нико није унапред нужно добар или лош, али у зависности од тога шта изабере да га кроз живот води, човек сам бира своју страну. У контексту војничке етике можемо применити то на војника да у зависности од начина извршења својих задатака и самог односа према њима он одређује своје место. Како је егоизам највећи непријатељ важним особинама за успешност војске и сам официрски кор, лични интереси и жеље морају бити подређени добру службе. Међутим да ли је то у пракси могуће? На прекретници живота, уписујући војне школе и академије млади бирају да свој живот подреде идеалима и љубави према домовини. Као што Хантингтон и наглашава, високо се вреднују традиција, јединство и заједништво. Шта се у међувремену догоди на том путу? Који мотиви их воде кроз даљи рад у служби? Да ли су то, како Хантингтон наводи, приврженост и љубав према позиву или пак нешто друго?

Мултинационалне операције ван граница матичне државе са собом носе додатну, не малу, зараду током ангажовања, као и увећан стаж. Баш због наведених разлога, интересовање за учешће у мисијама не јењава и велика је конкуренција за одлазак у мисију. Дакле, као један од основних разлога учешћа војника у мировним мисијама изван своје матичне земље наводи се првенствено новац. Новац који војник, уколико се ради о војној мировној мисији, или и као цивил уколико говоримо о учешћу цивила у мировним мисијама, може зарадити представља износе и до неколико пута веће у односу на то колико би зарадио у сопственој држави у истом временском периоду. Наведени подаци о мотивима учешћа у мултинационалним операцијама директно се косе са Хантингтоновим поимањем војничке професије, где он наглашава да официр не ради због материјалне користи, већ због добробити друштва јер „новчана надокнада не може бити основни циљ професионалца“ (Хантингтон, 2004:12). Основна мотивација војника требале би бити приврженост и љубав према свом позиву и осећај да то што ради ради за добробит друштва.

Поред тога одлазак ван своје земље са собом носи и веће изазове и ризике. Хантингтон наводи да иако се ради у посебном друштвеном окружењу, сваки професионалац, па тако и професионални војник, мора имати одговорност да „пружи очекивану услугу када друштво то од њега захтева“ чиме се разликује професионалац од других експерата (Хантингтон, 2004:11). Тако је основна дужност сваког војника да обезбеди да друштво буде безбедно, а уколико би се војник неморално понашао прилоком свог рада то исто друштво било би додатно ослабљено.

Коначно, када сагледамо све наведено, теорија указује да је неопходно ограничити војну моћ цивилном контролом како не би дошло до злоупотребе те исте моћи. Ограничење се може постићи професионализацијом припадника војске, пре свега едукацијом и праксом. У том случају основни идеали који воде једног професионалног војника у раду су љубав према позиву и осећај одговорности према друштву и држави, а не новац и углед. Уколико је све ово поменуто другачије у мировним мисијама војни професионализам као основ објективне контроле је може бити доведен у питање.

Ипак, иако Хантингтон одбацује субјективну контролу, морамо се осврнути и на њен значај и говорити о контроли која се постиже успостављањем максималне цивилне моћи. С обзиром да ћемо у раду говорити о практичном случају на терену, важно је да одредимо да се сварност разликује од теорије и да је немогуће да постоји искључиво један или други вид контроле, већ долази до њиховог преклапања и допуњавања јер када се војник нађе у стресним и тешким околностима, понекад далеко од куће, не сме заборавити да је једна од његових главних функција представничка и то да не представља само себе, већ целу државу својим поступцима и делањем.

3.2. Војничка етика у мировним мисијама

Мировне снаге распоређене су у подручје мисије како би помогле влади и становништву да се опораве од трауме сукоба. Њихово присуство у државама захваћеним сукобима позитивно утиче на друштво у целини јер поставља темељ за обнову и повратак у нормалан живот. Основна вредност коју би трупе мировних мисија требало да поштују је људски живот. То омогућава да се уздрже од прекомерне употребе силе (која би могла

наштетити невиним цивилима). Слично томе, поштовање људског живота ће осигурати да мировњаци спремно и одлучно примене силу ако цивили постану мета насиља. Према томе, практичне и тактичке импликације постављања људског живота на тако важан положај су да први и најважнији задатак мировних снага, под било којим околностима, треба да буде спречити и зауставити убијање или повређивање беспомоћних цивила и осигурати да њихови поступци не наносе непотребну штету (Tripodi 2006:219).

Основне вредности УН-а, којих се мора придржавати сваки припадник мисије су: интегритет, професионалност и различитост. Само ове вредности могле би одредити понашање миротвораца током њиховог распоређивања. Од три наведене вредности, интегритет је углавном повезан са сврхом овог рада, јер је то оно што се односи на приватни и професионални живот мировних снага, а друге две су у суштини повезане само са одбацивањем било ког облика дискриминације и прихватања различитости. Интегритет подразумева придржавање моралних вредности, поштење у професији и приватном животу. Интегритет би требао бити извор поштовања, дивљења и поуздања за мировне снаге. Поред ових вредности које бране УН, постоје кодекси понашања који регулишу живот мировних снага на терену. Сваки кодекс понашања односи се на одређену активност (Tshiband, 2009:7). Као што смо већ навели, поштовање и придржавање моралних вредности је понекад доведено у питање због сложености ситуација на терену и тиме долази до преклапања субјективне и објективне контроле тј. суштински вредности УН као фактор субјективне контроле се заправо у великој мери подударaju са војничким професионализмом објективне контроле.

Да би осигурали успех своје мисије, мировњаци добијају одређене привилегије и дипломатски имунитет у складу са преговорима и договором између УН и владе домаћина. Уживање привилегија и имунитета, поседовање новца, као и приступ храни и води подлежу одређеној перцепцији моћи мировних снага и осећају доминантности у односу на локално становништво. Проблем се јавља када мировњаци не користе ове ресурсе и имунитете само за своје потребе, већ покушавају и од тога да омогуће себи неку корист. Тако долази до продаје основних намирница за живот које, у складу са поменутиим договором трупама припадају и остваривању личне користи тј. зараде.

Кингс колеџ у Лондону (King's College London) је спровео две студије случаја “*A Little Money on the Side*” и “*Are These the Sort of People the UN Sends to Help Us?*” које су показале како је понашање мировњака довело до промене у перцепцији у погледу мировних мисија. Наиме, доказано је да су током мисије мировњаци решили да зараде тако што су куповали алкохол који су својим привилегијама које поседују набављали јефтије, а потом продавали локалном становништву. У другој ситуацији дошло је до сукоба у бару између припадника трупа који су били под дејством алкохола и локалног становништа. Поставаља се питање да ли су то људи који треба да успоставе и одрже мир? Какву слику шаљу о себи и о мисији уопште, и као што је већ раније било речи, како то утиче на саму мисију и УН уопште?

4. Мировне мисије у Африци и војни професионализам

Мировне операције УН у Африци, у сарадњи са међународним и регионалним партнерима, одговарају на изузетно сложено и динамично окружење. Не треба их посматрати нужно као војна решења, већ као део веће политичке интервенције где је улога мировних операција да зауставе насиље и успоставе стабилност како би се пронашла политичка решења. Пандемије попут Еболе представљају неизмеран изазов за подручја са slabим државним ауторитетом или раширеним сиромаштвом. Као пример пандемије Еболе у Западној Африци, започета је расправа о томе да ли ће можда бити потребна брза интервенција и у случајевима нестабилности услед пандемије, а не само у екстремним случајевима масовних злочина и злочина против човечности. Поред тога, улога трупа може бити и достављање и заштита приликом достављања намерница неопходних за живот.

Током 19. века Африка је била подељена на мање територијалне јединице које су служиле у корист великих европских сила. Колонијализам је успорио економски, политички и социјални развој Африке и афричких земаља које су као радна снага имале једини циљ да испуњавају потребе свог колонијализатора, те је тако образовање било потпуно занемарено. Након Другог светског рата долази до периода деколонизације тј. до стварања независних и самосталних држава на простору афричког континента. Сам процес је био прави изазов јер државе до тада нису имале национални идентитет с обзиром да су

произвољно стваране државне границе у оквиру међусобне поделе и договора великих сила. На једном простору нашли су се народи са етничким, верским и лингвистичким различитостима, што је често водило до великих и крвавих сукоба који су били вишестрани и дубоко укореењени. Афрички лидери такође су допринели проблемима са којима се суочавају нације. Државе нису могле самостално да одговоре на економске и безбедносне изазове. Пролиферација оружја, посебно малокалибарског, уз појаву мањих побуњеничких група, као и миграција и расељавање великог броја људи су допринели ширењу оружаних сукоба. У неколико случајева, сукоби започети унутар државе прелили су се и на суседне земље или су попримили регионалне димензије.

Мисије у Африци успостављане су са циљем спречавања тих сукоба, али и образовања становништа и политичке едукације нових лидера. У периоду од 60-тих година 20. века па све до почетка 21. века у Африци је успостављено седам важних мисија и то: Конго, Мозамбик, Ангола, Сомалија, Руанда и Сијера Леоне. Међутим, да ли је то заиста једини циљ мировних мисија? Поред хуманитарне стране која је евидентна, чињеница је да је афрички континент богато подручје које још увек није у потпуности експлоатисано, па је због тога и атрактивно западним силама које нису могле тако лако да се одрекну свега тога. Принципи сагласности, непристрасности и коришћења силе само у циљу самоодбране више нису биле обележје операција Уједињених Нација, већ су мисије успостављане тамо где је сагласност изостала, непристрасност је остала у прошлости, а ни употреба сила није била страна. Као резултат, разлика између мировних радњи на терену и радњи због којих су послате да их спрече постала је нејасна (Berman and Sams 2000:32).

Централноафричка Република постала је француска колонија крајем 19. века и то у виду поделе територије приватним компанијама.³ Иако је стекла независност 60-тих година прошлог века, услед неразвијене државне управе, француски саветници и званичници били су на челу готово свих министарстава и након окончања колонијализације. Сукоби који су настали у држави након деколонијализације били су првенствено око власти да би касније прерасли у верске сукобе чиме су добили веће размере и тиме привукли пажњу међународне заједнице. Сукоб који је довео до највеће промене у земљи настао је услед

³ Начин колонијализације познат и као концесијска политика којом се остварује већа ефикасност експлоатације.

политичке и економске поделе унутар земље коју је тадашњи председник Франсоа Бозизе (François Bozize) поставио. Широм земље становништво се осећало као да га је влада у главном граду напустила услед недостатка основних услуга као што су здравствена заштита, образовање и безбедност. Ове притужбе довеле су до регрутовања у различите побуњеничке групе. Јаз који је настао између севера и југа земље и недостатак економских могућности на северу такође је изазвао почетак сукоба у ЦАР-у јер је подтскло становништво да учествује у побуњеничким операцијама. Наиме, као и многе афричке земље које се суочавају са низом унутрашњих сукоба, у ЦАР-у је дошло до насилног државог удара 2013. приликом чега је свргнут је бивши председник Бозизе након десет година власти. Нови (самопроглашени) председник постао је Мишел Џотодија (Michel Am-Nondokro Djotodia), вођа побуњеника Селека (Seleka). Криза која је настала након смене власти и победе побуњеника довела је до продубљивања хуманитарне и економске кризе погоршане насиљем и распрострањеним кршењем људских права. Сукоб у ЦАР-у је уништио већ ослабљену и крхку популацију. Криза је довела до више од 800.000 интерно расељених људи и око 100.000 избеглица које прелазе у суседне земље. Сукоб је такође изазвао колапс у основним услугама као што су потреба за сигурношћу хране, као и лекарским услугама и лековима који су били у недостатку што је довело до пораста броја болесних (Raphala, 2017:72).

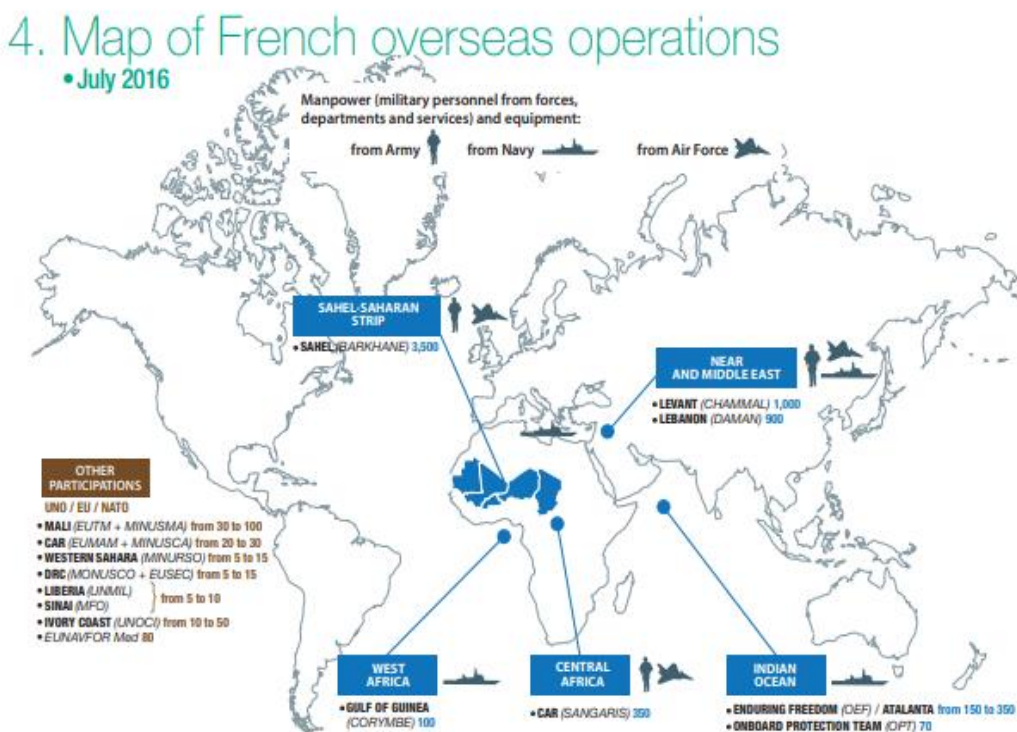
4.1. Повезаност Африке и Француске

Још од 17. века Француска и Африка имају дубоко повезане економске, политичке и историјске односе. Од осамостаљења бивших колонијалних земаља у Африци 50-их и 60-их година прошлог века, Француска је наставила да одржава своју економску и стратешку политику са својим бившим колонијама. Француска је војно је интервенисала у Африци више од 50 пута од 60-тих година прошлог века (Siradağ, 2014:100).

Зашто је Африка уопште важна Француској? Одговор на ово питање је комплексан због вишеструког значаја афричког континента његовом бившем колонизатору. Наиме, уколико обратимо пажњу на економски аспект, Африка доприноси француском буџету са 5% кроз спољнотрговинску размену. Поред тога, стратешки посматрано, Африка има велики политички значај за Француску који се одражава кроз одбрамбене и војне уговоре који још увек важе, и након деколонијализације. За узврат, Француска се у Западном свету

залаже за интересе Африке, или би бар тако требало да буде. Ако се вратимо на поменут политички утицај кроз перспективу ове симбиозе интереса, можемо закључити да Француска добија подршку афричких влада у међународним организацијама као што је на пример УН (Utley, 2002:130). Да се вратимо на прво питање – зашто је Африка важна Француској? Због економских и стратешких бенефита које добија. А зашто је Африка још увек зависна од Француске? Одговор је у колонијлној политици која је успостављена у прошлом веку. Приликом колонијализације Француска је развила културну и политичку асимилациону политику према својим колонијалијама у Африци. Главни циљеви такве политике требало је да експлоатишу Африку и да повећају међународни углед Француске. Асимилациона политика Француске у Африци није поштовала афричку културу и традицију, већ је потпуно потиснула и забранила афрички језик, културу и идентитет и наметнула своју културу (Siradağ, 2014:102).

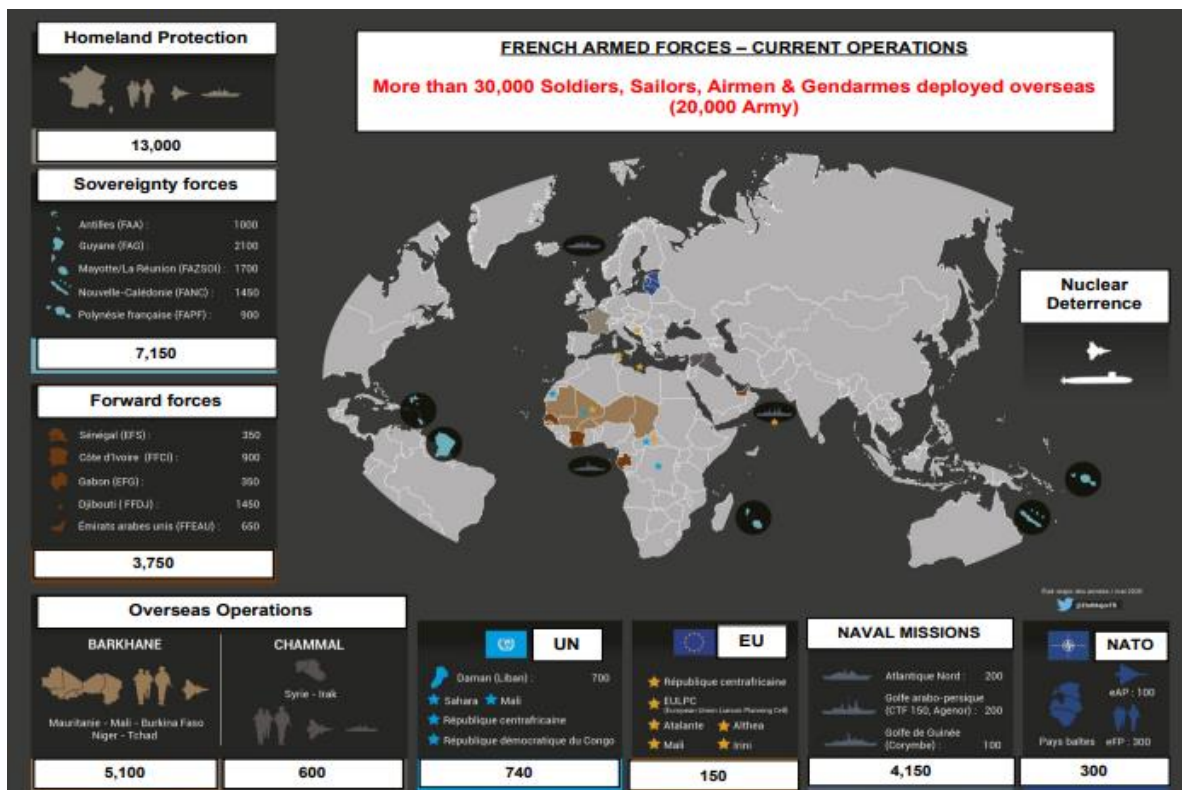
Слика 1. Графички приказ учешћа Француске у мировним операцијама (*Defence key figures, 2016*).

Кроз више облика деловања, Француска има значајну улогу у изградњи одбрамбених способности Централне Африке и помаже у стабилизацији земље (види слику 1). Према званичним подацима Министарства одбране Француске, пеко 200 француских војника

распоређено је у ЦАР -у, у оквиру мисија УН-а и ЕУ и као део националног одреда за оперативну подршку (види слику 2) (Ministry of the Armed Forces, 2019).

Слика 2. Графички приказ броја припадника француске војске који учествују у мировним операцијама (French Armed Forces Update, 2021).

4.2. Војни професионализам Француских оружаних снага

У Белој књизи одбране и националне безбедности (*White Paper on Defence and National Security 2013*) (Бела књига у даљем тексту) наводи се да је према Стратегији националне безбедности Француске (*The Defence and National Security Strategy 2017*) (у даљем тексту Стратегија) заштита француског становништва и територије примарна и један од основних задатака. Један од циљева стратегије је омогућити свим запосленима при војсци да достигну највећи могући степен професионализма у свим секторима, како у цивилном тако и у војном сектору. Поред тога, истиче се значај способности спречавања и деловања француских снага у борби против трговине људима и терористичких аката. Коначно, Бела

књига потврђује подршку Француске Хуманитарном праву, Међународном кривичним суду и промоцији људских права.

Ипак, и поред свега наведеног, реченица из Беле књиге која посебно привлачи пажњу гласи „Француска сматра да је неопходно ојачати међународне институције да делује у корист мира и међународне безбедности.“ (The French White Paper on defence and national security, 2013:26). Уколико се осврнемо на активности француских трупа у конкретној мисији у ЦАР-у, као и рекација званичника, видимо да се ова реченица директно коси са тиме.

Операције са другим народима захтевају одговарајућу војну културу и одговарајућу опрему, што опет није чест случај на терену посебно ако говоримо о култури и поштовању других култура. Оружане снаге Француске наставиће да развијају посебне способности и вештине у циљу што успешније реализације задатака. Обука и образовање војника, пружајући им јасне и легитимне циљеве, јесте од кључне важности за успех на терену, сада и у будућности. Људски фактор остаје преовлађујући, као и морал и кохезија јединица у борба.

Важно је напоменути да Француска има изузетан систем школовања војне елите и да улаже значајне напоре у реализацији ефикасног школовања. Неки од принципа које млади официри усвајају односе се на морал и етику. Биолошка, физичка, интелектуална и психолошка отпорност су неопходне како би се одупрли притиску и стресу са којим се свакодневно суочавају (French Armed Forces Update, 2021).

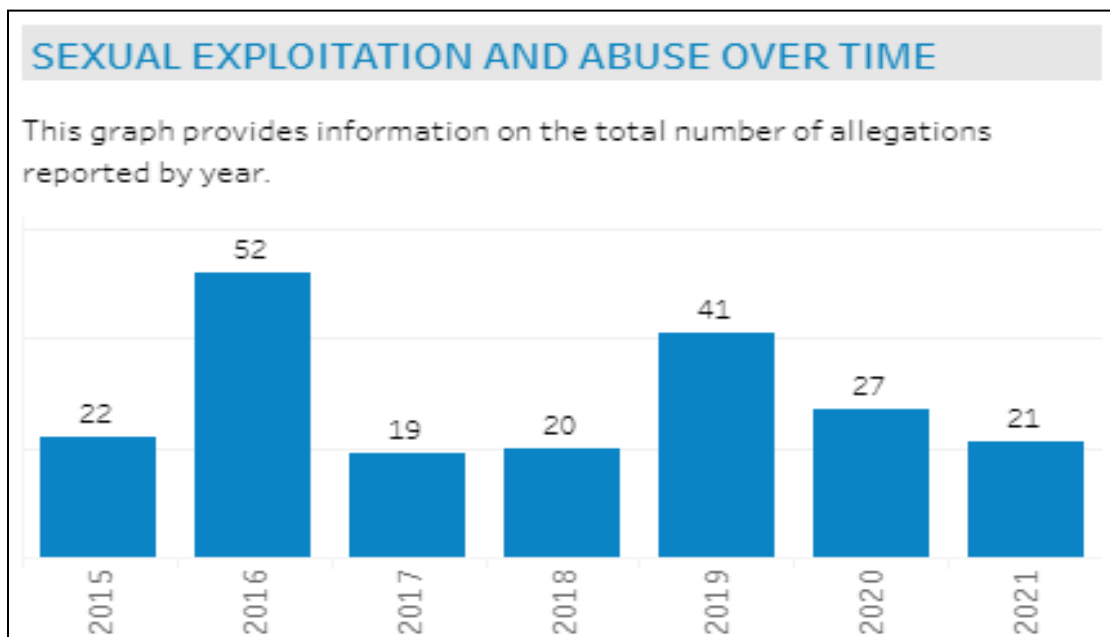
Поред свега наведеног, од значаја за дисциплину и етику војника је Француски кодекс части (Le Code d'honneur du soldat français) који обавезује војнике да се понашају часно, храбро и достојанствено у свим ситуацијама и да увек буду узор својим понашањем и дисциплином. Према Кодексу даље војник је у обавези да поштује свог непријатеља и да делује хумано у свим ситуацијама поштујући законе (Le Code d'honneur du soldat français). Када смо утврдили како је све то уређено и како би то требало да буде, погледајмо шта се то дешава на терену и да ли је заиста тако.

4.3. Централноафричка Република: случај сексуалне експлоатације и злоупотребе од стране припадника Француске војске у ЦАР

Мировна мисија MINUSCA (*Multidimensional Integrated Stabilization Mission in the Central African Republic*) успостављена је 2014. године са седиштем у Банги (Bangui) резолуцијом 2149 Савета безбедности УН-а у оквиру седме главе Повеље УН-а са основним задатком да заштити цивиле. Остали задаци мисије односили су се на подршку процесу транзиције, омогућавање хуманитарне помоћи, промовисање и заштиту људских права, подршку правди и владавини права и процес разоружања, демобилизације, реинтеграције и репатријације. Према последњим подацима са сајта УН-а тренутно је укључено 17.420 униформисаног особља и 15.110 укупног неуниформисаног особља (United Nations Peacekeeping, 2021).

Одмах након оснивања и успостављања мисије јавили су се наводи о експлоататорским односима у ЦАР-у у којима су цивили пружали сексуалне услуге за мале количине новца или хране, пријављено је силовање и групно силовање (види Табелу 3).

Табела број 3: Пријављени случајеви сексуалног узнемиравања почињених током мисије MINUSCA (*Sexual Exploitation and Abuse, 2021*).

Починиоци злочина сексуалног узнемиравања су мировне снаге УН-а. Међутим, било је много сензационализма у извештавању о таквим наводима, посебно онима који долазе од невладиних организација од којих неке морају оправдати своје постојање и стога су понекад извештаји грубо преувеличани (Mwanyika, 2021:70). Извештај невладиних организација из 2015. године (*Statement by civil society organisations calling on the UN Secretary-General to clarify measures taken in response to reports of sexual abuse of children by foreign troops in the Central African Republic*) упућен тадашњем Генералном секретару УН-а Бан Ки Муну (Ban Ki-moon) наводи да су континенти који су учествовали у сексуалном злостављању деце током мисије из Француске, Чада и Екваторијалне Гвијенеје. Поменуте трупе су у периоду од децембра 2013. до јуна 2014. године силовале и злостављале дечаке у престоници Банги углавном у замену за новац или храну. Током 2015. године било је више од 90 оптужби за сексуалну експлоатацију пријављених и више од 70 сличних случајева који су се догодили у ЦАР-у током 2014. године (Alunaza, & Sherin, 2018:11). Неки од наведених примера су они где су две девојчице (18 и 14 година) које су наводно групно силовали наоружани мировњаци MINUSCA-е. Док је млађа девојка била пролазник, „старија је тражила храну и новац од мировњака и прећено јој је смрћу ако се буде опирала.” (Alunaza, & Sherin, 2018:10) Већина ових навода започела је готово одмах након оснивања мисије, међутим од 2015. године оптужбе су се драстично смањиле. Извештај даље наводи препоруке којима се може спречити понављање оваквих активности у актуелним и будућим мисијама. Неке од препорука су пружање подршке жртвама злостављања, учење из претходних случајева како се не би поново поновили, транспарентност и независност у раду организације приликом истраге пријављених случајева итд. Најважнији захтев односи се на едукацију о заштити деце током мисије и суспендовање рада и искључење за оне који су под истрагом док се не докаже њихова невиност.

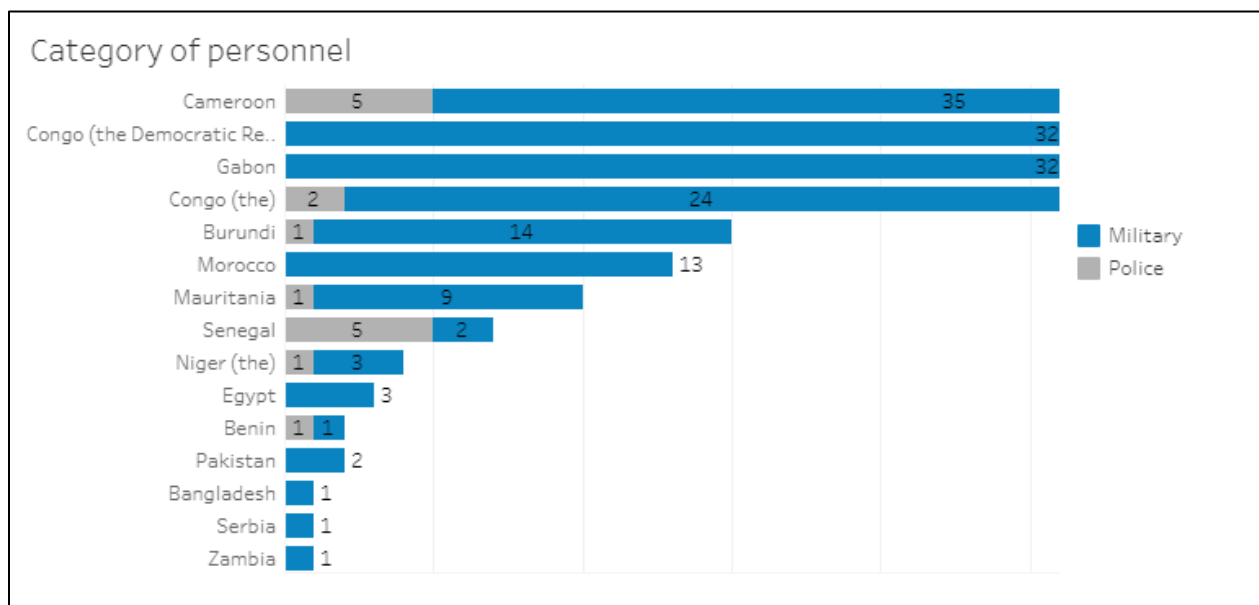
Комесар за људска права у Високом комесаријату УН-а за људска права (*Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*) као и особље из Дечијег фонда Уједињених Нација (*United Nations Children's Emergency Fund - UNICEF*) разговарали су са једанаестогодишњим дечаком који је био жртва узнемиравања од стране француског војника како би прикупили доказе. Даља истрага је показала да сексуална експлоатација и злостављање настављају и након прикупљања доказа и пријављивања првих случајева

(Alunaza, & Sherin, 2018:10). У њиховом извештају из 2016. године наводи се да су починиоци дела то систематски планирали што је поткрепљено извештајем УН-а из 2015. који је показао да је било бројних случајева SEA против деце бескућника и гладних између 8 и 15 година од стране војника. Извештаји показују да су случајеви забележени кроз различите облике злостављања, укључујући редовно орално и анално силовање дечака. Наводни починиоци су поново припадници мировних снага из Чада, Екваторијалне Гвинеје и Француске.

Наиме, Француска није ТСС у MINUSCA, али једнострано спроводи безбедносне операције у ЦАР-у (Mwanyika, 2021:72). Од 1960. године Француска је водила око осам засебних војних мировних мисија. Временом је репутација Француске да се меша у друштвено-политичке и економске послове ЦАР утицала на популарност и углед мировних мисија генерално. Француски утицај у ЦАР-у се смањивао и због навода о злоупотреби и кршењу људских права од стране њених мировњака, због чега је на крају дошло до идеје да би било боље да се Француска одвоји од Централноафричке Републике и региона како би се омогућило државама у том региону да саме напредују (Maiangwa & Suleiman, 2017:9).

У 2016. години, други извештај је показао да је било истражено преко 108 додатних случајева SEA од стране међународних мировних снага. Ови наводи нису новији случајеви, већ су кумулативни откако су интервенције започеле у ЦАР-у. Нажалост, сви ти припадници мировних снага били су враћени у домовину у време разговора са жртвама. У извештају из 2014. године је истакнуто у једном случају да је био умешан сам командант француских снага у ЦАР-у. Командант је након што је везао и свукао 4 девојке, натерао их на секс са псом. Ово показује да је SEA у ЦАР често прелазио уобичајене случајеве сексуалног злостављања ради задовољства и тражења финансијских прихода од порнографије и сексуалних трговина. Показује да су неки од мировних снага овековечили SEA због садистичког задовољства, укључујући и разрађено планирање и координацију. Доступни подаци указују да су Габон, Мароко, Демократска Република Конго (ДРК), Камерун, Бурунди и Мауританија државе са највећим бројем оптужби (види Табелу 4) (Mwanyika, 2021:72).

Табела број 4: Графички приказ националности мировњака који су учествовали у сексуалној експлоатацији и злостављању током мисије MINUSCA (Sexual Exploitation and Abuse, 2021)

Вреди напоменути да случајеви сексуалног узнемиравања и злостављања нису само изазов за MINUSCA, већ и за све друге мисије УН. Према подацима УН-а у децембру 2019. од 363 навода пријављеним случајевима од 2015. године до данас је 148 случајева (40,77%) подигнуто против MINUSCA (Stern, 2015).

Акциони план MINUSCA за SEA 2018 осмишљен је тако да имплементира предлоге Генералног Секретара УН у својим извештајима. С тим у вези, Акционим планом је утврђено да је неопходно обезбедити да у MINUSCA, заједничким напорима, сви могу да се позабаве ефикасно SEA-ом који је почињен од стране свих категорије особља. То подразумева примену ефикасних алата и механизма. Такође укључује спровођење активности усмерених на спречавање, спровођење и корективне мере“ уз подстицање мера које имају за циљ да осигурају да жртве добију помоћ.

Како би се осигурала нулта толеранција према SEA, особље MINUSCA дужно је придржавати се строгих смерница које укључују, али се не ограничавају на; „ SEA од стране свих категорија особља које служи у УН-у представља акте веома озбиљаног прекршаја и стога су разлог за престанак радног односа, репатријацију и кривични поступак. Сексуална активност са децом (особе млађе од 18 година) строго је забрањена без обзира на културне разлике и старост која је локално прихваћена. Погрешно веровање

узраст детета није одбрана те тако било каква сексуална активност са децом ће бити одмах упућена судским органима ради гоњења. Размену новца, запослење, робу или услуге за секс, укључујући сексуалне услуге или друге облике понижавајућег или експлоататорског понашања, су забрањени. Руководство MINUSCA, укључујући шефа мисије, дужно је да створи и одржава окружење које спречава SEA. Успех Акционог плана у великој мери зависи од посвећености различитих руководиоца и вођа, команданата и појединца у спровођењу и подржавању окружења без SEA (Mwanyika, 2021:75).

3.4 Француска – (не)пријатељ?

Ако погледамо законску регулативу и доктриниране документе који се односе на војну етику и како се томе у Француској приступа, са колико пажње, с обзиром да је једна од сталних чланица УН-а и да је европска држава (што са собом носи одређене доктрине о демократији и људским правима која поштује и промовише) у односу на остале горе поменуте државе, логично питање које се јавља је шта се то деси на терену тј. иако је све нормативно и етички уређено шта води до непрофесионализма у пракси. Како је могуће да једна од најелитнијих војски у свету дозволи да дође до мрље на угледу, и с обзиром да као што смо утврдили постоје докази за то, шта онда очекивати од мањих и неразвијених земаља које доприносе трупима? С обзиром да смо већ закључили да је све већ законски и доктринирано уређено, како спречити радње које се и поред тога дешавају? Покушаћемо на крају да дођемо до одговора на сва ова питања.

Наиме, у рату се често заборави да је потенцијални противник прво људско биће, што води до ознаке непријатеља кога треба убити чиме се развија погрешна перцепција код војника. Губи се морална самоконтрола („ерозија моралних вредности“ (*Erosion of the moral resources*)) и војници почињу да изводе дела окрутности, као што су на пример разни облици мучења. Може чак постојати „љубав према окрутности“ и „Фестивал окрутности“ (“the love of cruelty” and “the festival of cruelty”) са масакрима (Toiskallio, 2003:136). Вратимо се само на тренутак на теорију која каже да иако је ситуација тешка, професионалац мора остати професионалац у ономе што ради. Закључујемо да можда ипак није тако лако остати професионалан у свом раду када вам пријатељи и саборци око

вас страдају. Али да ли то онда оправдава сва наведена злодела – тешка ситуација на терену?

У војсци је важно разумети и улогу појединаца и њихово деловање, јер „појединци делују, а не нације.“ Улога појединца у војним организацијама и великим војним мисијама и контингентима је значајна и поред речи о заједништву и припадништву групи. Појединац мора да се носи са окружењем, условима и задацима са којима се суочава на терену (Toiskallio, 2003:134). Стога, ми не можемо нужно рећи да је цео контингент непрофесионалан уколико појединци чине горе поменута дела, међутим уколико они на то не реагују, то већ указује да су пасивни учесници у томе или прецизније саучесници. Поред тога, не можемо означити читаву државу и нацију као криве за поступке појединца. Оно за шта ипак јесу одговорне је њихова реакција тј. реакција власти и званичника државе на дела њених становника. Уколико је казна за дело прописана у држави, требало би да та иста казна важи и за дело које је почињено у другој држави, зар не?

Уколико се опет вратимо на почетак и теорију коју смо одредили, након свега представљеног долазимо до питања да ли је објективна контрола могућа у мировним мисијама. Сви идеали и врлине о којима је Хантингтон говорио (уздржаност, постојаност, љубав према позиву итд.) остају само то – идеали. Када се осврнемо на поменуте случајеве конкретно само у Централноафричкој Републици закључујемо да војска на терену ипак има сву моћ, а да иако можда има могућности да је користи у племените сврхе, углавном то не чини.

5. Закључак

Већина жена и мушкараца који раде или су повезани са Уједињеним Нацијама и њиховим хуманитарним, развојним и мировним напорима, обављају своје задатке часно и у складу са стандардима Повеље Уједињених Нација, упркос често тешким и понекад чак опасним околностима. У прилог томе говори податак да је током 2018. године 34 чланова особља Уједињених Нација и повезаног особља убијено у нападима, док су други повређени или киднаповани (United Nations, 2019).

Међутим, годинама су активности Уједињених Нација, посебно на терену, биле у сенци од навода о сексуалној експлоатацији и злоупотреби жена, мушкараца и деце у изузетно рањивим ситуацијама и то од стране људи који би их требали штитити, мировног и хуманитарног особља, као и снага које нису у Уједињеним Нацијама али служе под мандатом Савета безбедности. Сличне оптужбе јавиле су се и против људи који раде у добротворне сврхе и других организација које пружају хуманитарну помоћ, што је привукло пажњу читаве међународне заједнице. Као резултат тога, донатори су позвали на побољшање стандарда и унапређење протокола и процеса, како би се осигурало да су заштићени они којима је заштита најпотребнија, а да починиоци одговарају за своја дела. Притисак да се то учини наставља се и даље.

Понашање које доводи до оваквих навода поред тога што наноси огромну штету жртвама, доводи до неповерења међу локалним становништвом, често компромитујући спровођење активности осмишљених за подршку и помоћ појединцима када је потребно. Хантингтон наводи да је једна од основних функција професионалног војника да пружи неопходне услуге када су најпотребније и упоредимо какав утицај овакво понашање има на углед и репутацију Уједињених Нација и других умешаних организација и локално становништво, закључујемо још једном да у мисијама долази до војног непрофесионализма. Објективна контрола није опстала тј. професионалци су можда професионалци на домаћем терену, док у тешким ситуацијама то не остају.

SEA представља кршење међународних норми људских права. Животи жртава SEA се заувек мењају и они остају без одговарајуће помоћи, а у неким случајевима чак и искључени из сопствених породица. Остављени и занемарени, сиромашни и сами, ове

жртве завршавају на улици или у најгорем случају морају продати своја тела у замену за храну или новац. Према томе, мировњаци који изврше акте SEA над женама и децом, лишавају их неких њихових најосновнијих права.

Тема сексуалности, експлоатације и злоупотребе је веома осетљива и деликатна, посебно ако су у питању малолетне жртве, па стога захтева пажљив приступ истраживању. Непоштовање прописа и правила чак и једног мировњака неприхватљиво је с обзиром на њихове одговорности и обавезе, а узнемирујуће приче о злостављању произашле из мировних мисија довеле су до побољшања обука и бољег извештавања, али и даље су потребни бољи механизми за обезбеђивање правичног суђења у кривичним предметима поткрепљени стручним теренским истраживањима.

Иако су законски и стратешки одређени стандарди понашања војника у држави, долази до страшних злочина који остају нерешени чиме жртве губе поверење у интитуције и остају препуштене злочинцима. Најболнија ствар је што злочинцима називамо оне који су последња нада да ће доћи до нормализације у држави и дуго очекиваног мира. Ако се вратимо на теорију о војном професионализму и односу добра и зла који постоји у сваком човеку, закључујемо да је већина војника у Централној Африци заказала у свом раду. Поред оних који су извршили разне злочине, они који су стали уз њих непријављујући их такође су одабрали своју страну. Иако су имали сву моћ у рукама јер је држава урушена, а власти готово да нема, они су одабрали да ту моћ користе у погрешне сврхе и тиме нанели још већу штету настрадалом становништву.

Литература

- Allais, C. (2011). "Sexual exploitation and abuse by UN peacekeepers: the psychosocial context of behaviour change". *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies*, 39(1), 1-15.
- Alunaza, H. & Sherin, V. (2018). „The Failure of MINUSCA as Peacekeeping Force in the Central African Republic (CAR) in 2013-2015.“ *Sospol: Jurnal Sosial Politik*, 4(2), 1-17.
- Arkin, R. C. (2010). „The case for ethical autonomy in unmanned systems.“ *Journal of Military Ethics*, 9(4), 332-341.
- Berman, E. G., and Sams, K. E. (2000). *Peacekeeping in Africa: capabilities and culpabilities* Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research.
- Centre for Military Ethics, (2019). *Ethics in Peace Operations*. Williamsburg: Peace Operations Training Institute.
- Chun, S. (2009). *Sexual Exploitation and abuse by UN peacekeepers*. Oslo (PRIO): International Peace Research Institute.
- Durch, W. J., Andrews, K. N., England, M. L., & Weed, M. C. (2009). *Improving Criminal Accountability in United Nations Peace Operations: Report from the Project on Rule of Law in Post-Conflict Settings, Future of Peace Operations Program*. Washington: Henry L. Stimson Center.
- Maiangwa, B., & Suleiman, M. D. (2017). „Liberal peace intervention in the Central African Republic: Limitations and reworking a “hybrid” order“. *African security*, 10(1), 1-24.
- Mwanyika, E. M. (2021). „Sexual Exploitation and Abuse by Intervention Forces in Central African Republic“. *African Journal of Empirical Research*, 2(1), 63-78.
- Raphala, M. G. (2017). *A critique of the foreign policy of France towards Africa: Case studies of Central African Republic and Ivory Coast, 2007-2014* (Doctoral dissertation, University of Limpopo).

Siradađ, A. (2014). „Understanding French Foreign and Security Policy towards Africa: Pragmatism or Altruism“. *Afro Eurasian Studies*, 3(1), 100-122.

Stern, J. (2015). *Reducing sexual exploitation and abuse in UN peacekeeping*. Washington: The Stimson Center.

Toiskallio, J. (2003). “Ethics, Military Pedagogy, and Action Competence”. In: Micewski, Edwin (Ed.) *Civil-Military Aspectsof Military Ethics*. 6-11. Vienna: National Defense Academy Printing Office

Tripodi, P. (2006). „Peacekeepers, Moral Autonomy and the Use of Force“. *Journal of Military Ethics*, 5 (3), 214 - 232.

Tshiband, S. A. N. (2009). “From Protection to Predation: Assessing the Question of Sexual Exploitation and Abuse in UN Peacekeeping Operations”, *PSN Conflict Studies eJournal*, 3(39), 1-17.

Utley, R. (2002). „‘Not to do less but to do better...’: French military policy in Africa“. *International Affairs*, 78(1), 129-146.

Van der Mark, C., Chalmers, A. W., & Outshoorn, J. V. (2012). *Sexual exploitation and abuse by UN peacekeepers—why the problem continues to persist*. (Master thesis: Leiden University)

Хантингтон, С. (2004). *Војник и држава – теорија и политика цивилно-војних односа*. Београд: Центар за студије Југоисточне Европе, Факултет политичких наука и Дипломатска академија.

Online извори

Defence figures (2016). *France, The Ministry of Defence*. Available at <https://www.defense.gouv.fr/english/portail-defense>. Accessed on 16.09.2021.

French Armed Forces Update (2021). *French Defense Attache Office*. Available at https://franceintheus.org/IMG/pdf/FAFU/FAFU_007.pdf. Accessed on 17.09.2021.

Le Code d'honneur du soldat français. Available at <https://www.defense.gouv.fr/web-documentaire/tim-juin-2020/assets/files/Code-honneurdu soldat.pdf>. Accessed on 17.09.2021.

Ministry of the Armed Forces article (2019). „France mobilised to build up Central Africa's defence capabilities and bring stability to CAR“. *France Ministry of the Armed Forces*. Available at: <https://www.defense.gouv.fr/english/actualites/articles/france-mobilised-to-build-up-central-africa-s-defence-capabilities-and-bring-stability-to-car>. Accessed on 17.09.2021.

Secretary-General's Bulletin. (2003). “Special measures for protection from sexual exploitation and sexual abuse”. *United Nations Secretariat*. Available at: <https://www.unhcr.org/uk/405ac6614.pdf>. Accessed on 25.08.2021.

Sexual exploitation and sexual abuse (2021). *United Nations Department of Management Strategy, Policy and Compliance*. Available at: ca <https://conduct.unmissions.org/sea-overview>. Accessed on 15.09.2021.

United Nations Peacekeeping (2021). *United Nations Department of Peace Operations*. Available at <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusca>. Accessed on 18.09.2021.

United Nations Press Release (2019). “At Least 34 United Nations, Associated Personnel Killed in Malicious Attacks against Peacekeeping Operations during 2018”. *United Nations ORG/1684*. Available at: <https://www.un.org/press/en/2019/org1684.doc.htm>. Accessed on 15.09.2021.